

Nationaal Coördinator
Terrorisbestrijding en Veiligheid
Ministerie van Justitie en Veiligheid

Departementaal vertrouwelijk
Duiding Maatschappelijke impact
COVID-19 (nr.32)

Maandag 19 april 2021

Geactualiseerd tot maandag 19 april 09:30 uur

Kerneenheid
Analyse

Duiding

- Uit verschillende peilingen blijkt dat het vertrouwen in zowel de corona-aanpak als het vaccinatiebeleid de afgelopen week is gedaald tot het laagste punt tot nu toe gemeten. De berichten over uitstel van het eerder uitgelekte plan voor versoepeling en de wegens mogelijke bijwerkingen gepauzeerde uitrol van het Janssen-vaccin kunnen bijdragen aan toenemende gevoelens van uitzichtloosheid en frustratie bij een deel van de bevolking. Er is bovendien onbegrip over de als inconsistent gepercipieerde maatregelen, inclusief grootschalige fieldlabs, en de communicatie daarover.
- Een krappe meerderheid van de Nederlanders was het eens met de uitgestelde 21-april-versoepeling van de coronamaatregelen, maar bij de andere helft van de bevolking roept dit kabinetsbesluit ook veel weerstand op. Deze tweedeling in de samenleving lijkt in ieder geval deels voort te komen uit de verschillende behoeften van leeftijdsgroepen waarbij ouderen minder vaak voorstander zijn van versoepelingen dan jongeren. Daar staat tegenover dat ouderen als eerst-gevaccineerde groep ook als eerste zouden kunnen profiteren van verruimde vrijheden die vaccinatie biedt. Terwijl jongeren zowel mentaal als in hun opleiding (en mogelijk toekomstperspectief) flinke impact ondervinden van de maatregelen. Vanuit ondernemers is er veel kritiek op het in stand blijven van de beperkingen.
- De haalbaarheid van het door minister de Jonge geschetste tijdpad voor vaccinatie wordt in twijfel getrokken. Ondanks de kritiek op en het lage vertrouwen in het vaccinatiebeleid is de bereidheid om te vaccineren nog steeds groot. Onder ouderen en kwetsbaren die nog wachten op vaccinatie lijkt sprake van groeiend onbegrip voor de roep om vaccinatievoorzorg door zorgmedewerkers.
- Het debat over de opzet, kosten en organisatie van proefevenementen met toegangstests houdt aan. Tezamen met een sterke weerstand bij een deel van het algemene publiek en bij bepaalde sectoren (cultuursector) tegen toegangstests als instrument voor heropening, ondergraaft dit een breed draagvlak voor deze vorm van heropenen. Dit weekend tekenden tegen de 350.000 Nederlanders een petitie tegen het 538-evenement in Breda. Getuige het grote aantal aanmeldingen voor dit testevenement (1,2 miljoen) zijn er echter ook genoeg voorstanders.
- In een deze week gepubliceerde fenomeenstudie constateert de NCTV dat het maatschappelijk ongenoegen sinds de uitbraak van corona zowel online als op straat is verhard. De NCTV stelt ook vast dat de actiebereidheid door de pandemie is toegenomen, en dat bij protesten steeds vaker sprake is van openbare ordeverstoringen.

Situatiebeeld

Draagvlak voor de maatregelen

- Uit een peiling van EenVandaag blijkt dat daags na de persconferentie van 13 april het vertrouwen in de corona-aanpak van de overheid in het algemeen is gedaald tot het laagste punt sinds de start van de coronacrisis: 39 procent. Ook in de peilingen van I&O research heeft het draagvlak voor de coronamaatregelen een dieptepunt bereikt: 61 procent van de Nederlanders staat volledig of grotendeels achter de coronamaatregelen.¹
- Uit de peiling van I&O research van 12 april blijkt eveneens dat 60 procent van de Nederlanders achter de toen voor 21 april aangekondigde versoepeling van de maatregelen stond, waarbij jongeren vaker voorstander zijn van versoepelingen zijn dan ouderen. Uit de EenVandaag peiling gedaan na de persconferentie blijkt dat een krappe meerderheid van de respondenten (54 procent) het kabinet desondanks steunt in de beslissing om die versoepelingen uit te stellen. Een derde van de deelnemers aan de EenVandaag peiling vindt dat het kabinet de versoepelingen wél had moeten doorvoeren, en nog eens 9 procent vindt dat alle maatregelen moeten worden afgeschaft.
- Het openingsplan van het kabinet wekt valse verwachtingen en leidt ertoe dat het kabinet nieuwe teleurstellingen zal moeten verkopen, schrijven media in hun hun reactie op de lancering van dit plan. Zo stelt NRC dat het kabinet met dit nieuwe plan "haar eigen teleurstelling organiseert". De krant ziet "chagrijn" ontstaan over de corona-aanpak dat met name zou voortkomen uit het steeds weer niet nakomen van beloftes. De haalbaarheid van het plan wordt alom in twijfel getrokken.
- De bereidheid bij ondernemers uit horeca- en detailsector om nog langer voortdurende beperkingen te accepteren is nagenoeg uitgeput. Branchevereniging KHN (horeca) zegt geen genoegen te nemen met alleen opening van terrassen bij de eerste stap in het openingsplan (nu gepland voor 28 april). Voor Winkeliersvereniging INretail is het "volstrekt onacceptabel" als winkels pas half mei weer open kunnen, zoals premier Rutte dat afgelopen vrijdag nog voor mogelijk hield.

¹ Het grote verschil tussen de cijfers van EenVandaag en I&O research wordt waarschijnlijk veroorzaakt door verschillen in vraagstelling. Ondanks de gemeten daling van de steun voor de coronamaatregelen (van 63% in maart naar 61% nu) spreekt I&O overigens wel van een stabiel beeld.

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

- De cultuursector vindt de vooruitzichten op heropening met het openingsplan nog te onzeker. Steen des aanstoets voor deze sector is bovendien het toegangstesten; die wordt als drempelverhogend ervaren. De horecasector is boos dat het kabinet, na de experimentele fase, consumenten wil laten betalen voor toegangstesten (7,50 per test). Horecaondernemers vrezen dat het betalen voor testen drempelverhogend werkt.
- Het OMT voorspelde afgelopen donderdag bij monde van 5.1.2e dat als straks stap 1 van het openingsplan (26 en 28 april) gezet wordt, de derde golf die nu haar piek nadert, even zal aanzwellen, en de golf daardoor in Nederland zeker een maand later eindigt. Het OMT adviseerde dan ook te wachten met versoepelen tot de golf over haar hoogtepunt heen is en het aantal besmettingen begint te dalen.
- Het kabinet lijkt na de aanvankelijke somberte van afgelopen vrijdag iets positiever geworden over de kans op versoepelingen vanaf 28 april doordat ziekenhuiscijfers stabiliseren; het wacht het verloop van de coronacijfers over de komende twee dagen af alvorens een beslissing te nemen.
- Net als het vertrouwen in de corona-aanpak is ook het vertrouwen in de vaccinatiestrategie is volgens de EenVandaagpeiling naar een nieuw dieptepunt gedaald, van 55 procent bij het begin van de vaccinatiecampagne in januari naar 28 procent nu. Ondanks de kritiek op het vaccinatiebeleid is de bereidheid om te vaccineren nog steeds groot: driekwart wil zich laten inenten, of heeft al een prik ontvangen. Wel is onder 60-plussers de vaccinatiebereidheid voor AstraZeneca laag: maar 55 procent van de niet-gevaccineerde 60-plussers wil zich hiermee laten vaccineren, volgens onderzoek van I&O Research.
- Een meerderheid van de Tweede Kamer wil dat 60-minners kunnen kiezen om toch het AstraZeneca-vaccin te ontvangen, als eenmaal de groep 60-plussers is ingeënt. Ook voor andere vaccins die niet meer in de vaccinatiestrategie passen maar nog wel beschikbaar zijn, zou keuzevrijheid moeten komen. Minister de Jonge zegde toe hiernaar te zullen kijken.
- Belangenpartijen voor professionals en specifieke beroepsgroepen in de zorg (NU' 91 en V&VN) hebben positief gereageerd op toezeggingen van het kabinet dat ziekenhuismedewerkers onder de zestig vanaf deze week versneld vaccins krijgen ter compensatie van de vaccinatiestop met de Astrazeneca- en Janssen-vaccins. Daarmee lijkt de sterke roep vanuit de zorgsector om een alternatief vaccin enigszins te zijn afgenomen.
- Patiëntenorganisaties (Ieder(in), Patiëntenfederatie Nederland, KBO-PCOB en Mind) zijn blij dat het kabinet gaat kijken of 60-minners met een verhoogd medisch risico mogelijk toch iets eerder kunnen worden ingeënt.
- Een ziekenhuis in Zuid-Limburg (Het Zuyderland Medisch Centrum) dreigt in een brandbrief aan het kabinet, de Gezondheidsraad en het RIVM, de prikstop te negeren. Het zegt niet te willen meewerken aan vermijdbare schade en te overwegen zijn medewerkers (onder de zestig jaar) AstraZeneca-vaccins aan te bieden die het in de koeling heeft liggen.
- Huisartsen pleiten om 60-minners uit de risicogroepen te blijven vaccineren met AstraZeneca (in plaats van die met een doorverwijzing het tijdrovende vaccinatietraject bij de GGD te laten doorlopen), en een onbekend aantal van hen negeert daadwerkelijk de prikstop.
- Ook buiten de zorgsector is er veel kritiek op het vaccinatiebeleid. De vaccinatie van ouderen en kwetsbaren is vertraagd door fouten bij het RIVM én de keuze van VWS om voorrang te geven aan zorgverleners (14.000 huisartsen), stelt Nieuwsuur in een reportage. Het nieuwsprogramma spreekt van een lobby voor vaccinatievoorrang vanuit diverse groepen, waaronder de huisartsen.
- Vrijwel niemand laat na een vaccinatie de coronaregels helemaal los, veel mensen wachten tot ook hun dierbaren zijn ingeënt. Uit een peiling van ouderenorganisatie ANBO blijkt dat ruim 90 procent van de gevaccineerde zestigplussers zich nog net zo goed aan de coronamaatregelen houdt als voor hun vaccinatie. Onderzoek van het EenVandaag opiniepanel ondersteunt dit beeld.
- Uit nieuwe cijfers over de impact van de maatregelen op jongeren blijkt onder studenten een aanzienlijke toename van gebruik van alcohol en drugs 'om het vol te houden'. Onder basisschoolleerlingen werd een gemiddeld lager middelbareschooladvies gezien door wegvallen cito-toetsen en opgelopen achterstanden. Juist deze groepen jongeren worden hard geraakt, terwijl zij minder te lijden hebben onder het virus en als laatste aan de beurt zijn voor vaccinatie. Wanneer hun belangen bij volgende versoepelingen onvoldoende behartigd worden, zal dat kunnen leiden tot verdere afkalving van het draagvlak voor en vertrouwen in beleid en autoriteiten onder deze bevolkingsgroep. De situatie onder jongeren wordt ook gekoppeld aan de agendering van de jeugdpsychiatrie.
- De kritiek op de kosten (1,1 mld), organisatie en opzet van proefevenementen met toegangstests houdt aan. Zo is er nu de oproep van een aantal ziekenhuisbestuurders, artsen en zorgverzekeraars in een open brief aan het kabinet om in plaats van 925 ml. te investeren in de testinfrastructuur voor evenementen, dat geld zinvoller te investeren in een gezondere samenleving, door het te besteden aan "bewezen effectieve preventieprogramma's". Ook op de organisatie en opzet van het experiment is kritiek. De Stichting Open Nederland, belast met het opzetten van de sneltestinfrastructuur, wekte wantrouwen; ze zou zich volgens sommigen niet aan de aanbestedingsregels houden en oneerlijke voorwaarden stellen. Het OMT heeft epidemiologische bezwaren en pleit voor aanpassingen (o.m. kortere geldigheidsduur negatieve sneltests en verplichte hertest na afloop).
- Tegen het Fieldlab-experiment 538 Oranjedag (24 april a.s., 10.000 plekken beschikbaar) is een goedlopende petitie gestart op initiatief van bezorgd Bredaas ziekenhuispersoneel. Deze petitie, 'Met 538 de zorg geminacht', was maandagochtend al tegen de 350.000 keer ondertekend. 1.2 miljoen Nederlanders hadden zich ingeschreven voor deelname aan het evenement.

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

- Niet voor alle evenementen en attracties in het experiment met toegangstesten is het animo even hoog. Opnieuw zijn er locaties (o.m. museum, Heineken Experience en casino) die een lage opkomst melden, die geweten wordt aan het drempelverhogende effect van het testvereiste.
- Tegenstanders van de coronamaatregelen zijn afgelopen januari een crowdfundingactie gestart om geld in te zamelen waarmee een rechtszaak aangespannen kan worden tegen de verplichting mondkapjes te dragen. Deze week meldde de organisator van de actie dat voldoende geld is ingezameld om de rechtszaak te beginnen.
- Dit weekend werden de coronaregels geschonden bij verschillende grote straatfeesten en werden in Amsterdam verschillende parken gesloten omdat het er te druk was.
- Een van de methoden die complotdenkers en anti-overheidsactivisten online gebruiken om het draagvlak voor de coronamaatregelen en de geloofwaardigheid van politici en overheids-, zorg- en mediaorganisaties te ondermijnen, is het inzetten van (uitlatingen van) vermeende professionals om een kritisch geluid te laten horen. Zo komen individuen van wie gezegd wordt (verifieerbaar of niet) dat zij bijvoorbeeld werken in de zorgsector, binnen het politieapparaat of als politiek bestuurder aan het woord om kritiek te uiten op het coronabeleid of publieke figuren die verantwoordelijk zijn voor dit beleid. Deze meestal op persoonlijke titel geuite kritiek wordt in sommige gevallen gebruikt om een hele sector of organisatie – en in het verlengde het coronabeleid – in twijfel te trekken en te diskwalificeren.
- Online reageren voorstanders van coronamaatregelen onder de hashtag #TegenGecontroleerdVerspreiden massaal op het ogenschijnlijke kabinetsvoornemen om steeds meer aan versoepelingen toe te staan, terwijl de cijfers dit totaal niet zouden ondersteunen. In dit kader moeten ook een concept als 'Fieldlab' en organisaties als Radio 538 en de Efteling het ontgelden die met hun activiteiten besmettingen zouden verhogen.

Maatschappelijk ongenoegen

- In de afgelopen week gepubliceerde fenomeenstudie 'De verschillende gezichten van de coronaprotesten' constateert de NCTV dat het maatschappelijk ongenoegen sinds de uitbraak van corona zowel online als op straat is verhard. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen een vasthoudende bovenlaag die protesteert en een kleinere radicale onderstroom die neigt naar illegale acties. De NCTV stelt ook vast dat de actiebereidheid door de pandemie is toegenomen, en dat bij protesten steeds vaker sprake is van openbare ordeverstoringen. In de fenomeenstudie wordt daarbij ook gewezen op mogelijke *trigger events* die het maatschappelijk ongenoegen nog kunnen versnellen of verdiepen zoals een nieuwe besmettingsgolf, het invoeren van nieuwe of strengere coronamaatregelen of achteraf geconstateerde ernstige bijwerkingen van een vaccin of een economische crisis.
- De supportersvereniging van voetbalclub FC Twente kondigt aan de wedstrijd van die club tegen FC Utrecht op 25 april te boycotten. De vereniging zegt zich daarmee te verzetten tegen de testsamenleving: 'Wij laten ons niet onnodig testen om FC Twente te kunnen steunen'.
- Complotdenkers reageren online bij herhaling kritisch en sceptisch richting de zorgsector en de vaak alarmerende verhalen die in reguliere en sociale media over de penibele situatie in de zorg terugkomen. Men gelooft de verhalen niet of vindt op zijn minst dat de situatie sterk wordt overdreven.
- Naast de zorgsector, ageren tegenstanders van de coronamaatregelen sterk tegen vaccins tegen COVID-19. Berichtgeving over de mogelijke gevaren of bijwerkingen van COVID-vaccins worden veelvuldig uitgelicht en als bewijs aangevoerd dat het vaccineren zeer gevaarlijk zou zijn. In het verlengde hiervan zou het publiek (bewust) onvoldoende of onjuist geïnformeerd worden over de werkelijke effecten van vaccins. Om die reden vullen deze kanalen van complotdenkers en anti-overheidsactivisten het gat dat de overheid, politiek en media op dit punt achterlaten, zo is de boodschap.
- In verschillende online kanalen van complotdenkers en tegenstanders van de coronamaatregelen is aandacht voor de arrestatie van een in complotkringen bekende en gewaardeerde blogger die recent met veel geweld zou zijn gearresteerd. Hij zou onder meer gevraagd zijn DNA af te staan wat de blogger weigerde. Hij is inmiddels weer vrijgelaten. Critici zien in de arrestatie enerzijds verwoede pogingen van de overheid om DNA veilig te stellen van burgers die kritisch tegenover de overheid staan. Anderzijds zou het voorval wederom een voorbeeld zijn van politieoptreden waarbij overdadig geweld wordt toegepast.
- Beelden van de arrestatie van een horecaondernemer uit IJmuiden worden grif gedeeld in online kanalen waar tegenstanders van coronamaatregelen actief zijn. Ondanks de beperkingen zaten gasten te eten en drinken op het terras van zijn restaurant. In sommige gevallen trekt men de vergelijking met beelden van 'de picknicktafels van Aboutaleb' in Rotterdam waar mensen aan door de gemeente neergezette tafels samenkwamen om te eten, drinken en van de zon te genieten. Meerdere horecaondernemers spraken zich hier tegen uit omdat zij, blijkbaar in tegenstelling tot de gemeente/overheid, zelf met verregaande beperkingen te maken hebben.
- Binnen kanalen op Telegram lijken wederom beelden gedeeld te worden van agenten die werken onder dekmantel (in die kanalen steevast 'Romeo's' genoemd). Groepsleden reageren vijandig op deze berichten. Ook werd het adres van 5 1 26 op Telegram gedeeld met de oproep op zaterdag 17 april bij zijn huis "koffie te gaan drinken". In het verleden zijn op dergelijke Telegramkanalen al vaker persoonsgegevens van journalisten, politieagenten en hoogwaardigheidsbekleders gedeeld.
- Op een basisschool in de Emmen zijn anti-vaccinatie en anti-testpamfletten aangetroffen in de rugzakken van leerlingen, met teksten als: "Ik mag niet worden getest of gevaccineerd. Mijn ouders hebben daar GEEN toestemming voor gegeven."

DEPARTEMENTAAL VERTROUWELIJK

- In Rotterdam was zaterdag een 'mars voor vrijheid' van zo'n 500 mensen tegen de coronamaatregelen. Het protest verliep rustig.
- Zondag ondernam een groep van circa 40 mensen die een gebiedsverbod hebben voor het Museumplein een poging om in het Arenapark (Amsterdam) te demonstreren. Het protest duurde niet langer dan een uur.
- Ook op het Museumplein (Amsterdam) kwamen mensen bijeen ('koffiedrinken'). De sfeer was gemoedelijk, en toen de politie arriveerde verlieten de mensen het plein.
- Online kanalen waarin tegenstanders van de maatregelen samenkomen kondigen veelvuldig manifestaties in de publieke ruimte aan om te protesteren tegen de maatregelen en de overheid. Deelnemers aan de protesten worden uitgenodigd om op persoonlijke titel 'koffie te komen drinken'. Het initiatief 'Nederland in verzet, weg met dit kabinet' doet een oproep om op 25 april een 'nationale borrel drink dag' te houden in een twintigtal steden door heel Nederland.